

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK KÉPE

Bándi Gyula*

„Felismerve, hogy a jelen generációk döntései, tettei és mulasztásainak hatásai a nemzedékek között megsokszorozódnak, elhatározva, hogy a jelen nemzedékek felelősen cselekedjenek a jövő nemzedékek érdekeinek és igényeinek biztosításáért.”¹

Az emberi jogok/állampolgári jogok kérdése, védelme nem egy esetben kapja azt a kritikát, hogy az egyénekre gondol és az egyének jogaira, nem lépve túl saját határain. Ha az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát vagy az Emberi Jogok Európai Konvencióját tekintjük – mindkettő betöltötte a nyugdíjkorhatárt –, akkor ebben bizony sok igazság van, és változatlanságuk egyben mutatja ezen eszközök csekély rugalmasságát. Ha az egyes államok alapjogi rendszereit vizsgáljuk közelebbről, akkor ez már sokkal árnyaltabb képet ad. Kiváltképpen igaz ez akkor, amikor a címben jelzett kérdést szeretnénk értelmezni, hiszen a ‘klasszikusok’ erre még gondolni sem gondolhattak, maga a felvetés is közel-távol négy évtizeddel későbbi – mint erre hamarosan visszatérek.

Az elejéről mintegy a végére ugorva, figyelmeznünk kell az évtizedek során e téren bekövetkezett változásokra, amelyek között kezdetnek hivatkozhatunk egy súlyos figyelmeztetésre –

„43. [...] A jogok eltúlzása a kötelességek mellőzésébe torkollik. A kötelességek behatárolják a jogokat, mert olyan antropológiai és etikai keretekre figyelmeztetnek, amelyek igazságába az utóbbiak is beilleszkednek, ezért nem válnak önkényessé. Így a kötelességek a jogokat erősítik

* Tanszékvezető egyetemi tanár, Környezetjogi és Versenyjogi Tanszék

¹ Elfogadva a jövő nemzedékek csúcstalálkozóján: Resolution adopted by the General Assembly on 22 September 2024, 79/1. The Pact for the Future, Annex II: Declaration on Future Generations (saját fordítás).

és mintegy a jó szolgálatában vállalt feladatként védelmet, támogatást kínálnak amazoknak.”²

Ez már jól érzékelteti az emberi jogok felfogásának szükséges változási irányait. Az egyén mint a jogok alanya kérdésében pedig ugyancsak van – immár az ENSZ Közgyűlése által is megerősített – előrelépés vizsgálati tárgyunk esetében, nevezetesen a tiszta, egészséges és fenntartható környezethez való jog elismerése,³ amely aligha fogható fel egyéni jogként – a környezethez való jog ilyen szempontból nem értelmezhető -, de ami még fontosabb, az emberi jogokat általában is bekapcsolja tárgyi körébe, kiemelve, hogy

„a környezet további pusztulása, a klímaváltozás, a biodiverzitás csökkenése, a sivatagosodás és a fenntarthatatlan fejlődés jelentik a jelen és jövő generációk számára a leginkább nyomasztó és komoly fenyegetéseket az emberi jogok összességének megfelelő élvezetének képességére”.

Mindennek egyenes következménye, hogy a jövő nemzedékeket is be kell emelni az emberi jogok által védett jogalanyok körébe, hogy – az időközi rapid változásokhoz képest gyakorlatilag legalább részben – képesek legyenek az emberi jogok összességét élvezni.

Mindezen kérdésekben pedig a jövő nemzedékek szempontjai lesznek egyre inkább mérvadóak – természetesen nem feledkezve meg a jelen generációkról sem –, eltérően a kezdeti emberi jogi ‘nagy öregektől’, amelyek valóban inkább a jelenre és ezen belül az egyénre irányultak. Ennek pedig azért van olyan történeti alapja, amit mindenképpen fel kell idézni elsőként, rátérve azt követően az etikai háttérre is.

A ‘Brunland Bizottság’ 1987-es jelentésére⁴ alapozva terjedt el az e kérdésnek elsőként széles körben teret adó fenntartható fejlődés mai értelmezése, amelyre az ENSZ második környezetvédelmi világkonferenciája öt évvel később épített és mint ami azóta a Riói Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről⁵ ered-

² XVI. Benedek pápa: *Caritas in veritate* kezdetű enciklika az ember teljes értékű fejlődéséről a szeretetben és az igazságban. 2013. január 22. [a továbbiakban: CV] <https://katolikus.hu/dokumentumtar/2694>

³ UN GA A/76/L.75, 26 July 2022.

⁴ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, amelyet az A/42/427. sz. dokumentum mellékleteként terjesztettek az ENSZ Közgyűlése elé, 1987.

⁵ Riói Nyilatkozat, Elfogadta Egyesült Nemzetek Környezet és Fejlődés Konferenciája, 1992. június 3–14. között Rio de Janeiro-ban. http://www.nfft.hu/dynamic/Rio_Decl_m.pdf

ményeként vált mai gondolkodásunk meghatározó elemévé. Ennek elvei között számunkra nyilván a megalapozó előkészítő jelentésből származó 3. elv lesz a legfontosabb: „A fejlődéshez való jogot úgy kell érvényesíteni, hogy a ma élő és a jövő nemzedékek fejlődési és környezeti szükségletei egyaránt kielégítést nyerjenek.” Ha pedig ezt a fogalmat adottnak és általánosan ismertnek – és miért is ne tennénk – vesszük, és egyszerűsítve értelmezzük, akkor ide is juthatunk⁶: „Az alapvető dokumentumok szintézise azt mutatja, hogy a fenntartható fejlődés fogalmát két elv kombinációjára lehet szorítani, amelyek axiómáknak tűnnek a fogalommal kapcsolatban: nemzedékek közötti és nemzedéken belüli méltányosság.” Az emberi jogok korai időszakai nyilván a jelen nemzedékekhez köthető, de ez ma már nem elégséges. Így tágul az emberi jogok és ezzel összefüggésben az ember képe a jövő nemzedékek irányában.

A fenti kérdésből a még kissé a jelenhez köthető jogértelmezések egyik, számunkra kiemelten fontos állomása a Rió után két évvel született első olyan AB határozat, amely a környezethez való jogot értelmezi,⁷ és ennek során leszögezi: „A környezethez való jog sajátossága abban áll, hogy alanya valójában az „emberiség” és a „természet” lehetne.” Maradjunk most az emberiség gondolatánál, amely nyilván az emberi generációk folytonosságával azonosítható⁸, és nem jelenti, nem jelentheti csupán a jelen generációkat, amint arról a *Gaudium et Spes*⁹ efelől sem hagy kétséget:

„69. Isten a földet minden kincsével együtt minden ember és minden nép használatára rendelte. Ezért a teremtett javaknak méltányos arányban kell eljutniuk mindenkihez a szeretettől kísért igazságosság vezetése mellett. [...] Az embernek tehát, amikor a teremtett javakat használja, úgy kell tekintenie jogosan birtokolt vagyonát, hogy az nemcsak a sajátja, hanem egyúttal közös is, abban az értelemben, hogy ne csak önmagának, hanem másoknak is hasznára lehessen.”

Ebben az üzenetben a jelen mellett a jövő nemzedékek feltétlenül helyet kapnak.

⁶ Virginie Barral: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. *The European Journal of International Law*, Vol. 23., No. 2. (2012)

⁷ 28/1994. (V. 20.) AB határozat.

⁸ Az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása ezt így körvonalazza: „Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.”

⁹ *A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban*. Róma, 1965. december 7. <https://tinyurl.com/3j5ckec5>

Folytatva a fentebb megkezdett gondolatsort, Rió után öt évvel megjelenik egy, a jelen nemzedékek jövő nemzedékek irányába érvényesítendő kötelezettségeit összegző nyilatkozat,¹⁰ számos kötelezettséget sorolva fel (a jövő nemzedékek szükségleteinek és érdekeinek figyelembevételével kezdve, a választás szabadságán, a környezetvédelmen, a kulturális sokszínűségeken át a békéig és minden diszkrimináció tilalmáig összesen 11 cikkben megjelenítve) mint viselkedési irányelveket, erkölcsi kötelezettségként megjelenítve azokat.

Hazai pályán is körülnézve, a 2012. évben elfogadott, megújítás előtt álló, de immár öt előrehaladási jelentésén is túljutott hazai fenntartható fejlődési stratégia gondolatai¹¹ igyekeznek tovább pontosítani a fentieket:

„Fenntarthatóságon [...] azt értjük, hogy az egyéni jó élet és a közjó biztosításának feltételeit az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generációk számára is megőrzi, bővíti azokat. A még meg sem születettek, vagyis a szavazati joggal még nem rendelkezők érdekeit úgy lehet megvédeni, hogy a most élők értékrendi, alkotmányos vagy más intézményi korlátokat állítanak önnön mozgásszabadságuk elé.”

Visszakanyarodva az emberiség lényegének megértésére, amely a valaha volt és valaha lesz generációkat is magába foglalja, érdemes felidézni II. János Pál enciklikáját,¹² amely a *Rerum Novarum* centenáriumára készült, ahol a pápa a korábbi enciklika újraolvasását is javasolta, egyértelműen kiemelve:

„31. [...] Isten – anélkül, hogy bárkit is kizárt vagy előnyben részesített volna – az egész emberi nemnek adta a földet, hogy valamennyi tagját éltesse. Ebben rejlik a földi javak egyetemes rendeltetésének gyökere.”

¹⁰ Declaration on the Responsibilities of the Present Generations Towards Future Generations, 12 November 1997, The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, meeting in Paris from 21 October to 12 November 1997 at its 29th session.

¹¹ A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFS) 2012-2024, Elfogadta és az Országgyűlés elé terjesztését javasolta a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács 2012. május 16-i ülésén.

¹² II. János Pál pápa: Centesimus annus kezdetű enciklikája a *Rerum Novarum* enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából. Róma, 1991. május 1. <https://tinyurl.com/4crrmtnt>

Ennek tudatában ajánlatos elgondolkodni az emberiség és a teremtett világ – vagy természeti környezet vagy ökoszisztéma, kinek mi szimpatikusabb, hiszen ezek csak fogalmazási és nem értelmezési kérdések¹³ – XVI. Benedek pápa *Caritas in Veritate*¹⁴ kezdetű enciklikájának számomra legfontosabb üzenetéről:

„51. [...] Az a viselkedési minta, amely alapján az ember a környezettel bánik, befolyással van arra a viselkedési módra is, ahogyan önmagával bánik, és viszont. [...] A mai mentalitásnak és gyakorlatnak súlyos el-
lentmondása ez, amely megalázza az embert, megterheli a környezetet, károsítja a társadalmat.”

A körülöttünk lévő világ, a teremtett világ megóvása tehát nem valami rajtunk kívül álló dolognak a kötelességszerű gondozását jelenti, hanem saját életterünk megőrzését, vallási hovatartozástól függetlenül. Ferenc pápa első, beiktatási beszéde¹⁵ ezt egyértelművé teszi számunkra:

„Az őrzés hivatása azonban nem csak minket, keresztényeket érint, hanem van neki egy előzetes dimenziója, mely egyszerűen emberi, és mindenkit érint. Őriznünk kell az egész teremtett világot, a teremtett világ szépségét, ahogyan azt a Teremtés könyve mondja, és ahogyan Assisi Szent Ferenc megmutatta nekünk: tiszteletet kell tanúsítanunk Isten minden teremtménye iránt és a környezet iránt, amelyben élünk.”

Mi ez, ha nem az egyetemesség világos üzenete?

Nem hagyhatjuk ki jelen eszmefuttatásból Ferenc pápa enciklikáját,¹⁶ lévén az első, kifejezetten a fenntartható fejlődésnek szentelt ilyen egyházi megnyilatkozás. Amit itt olvashatunk, az valójában egyben összegzi azokat az üzeneteket is, amit Vatikánból az elmúlt jó ötven évben kaptunk. Gondolok mindjárt a közjó kérdésére, amiről nyilvánvalóan – legegyszerűbben fogalmazva – közismert, hogy az a közjó, ami mindenkinek jó (mi ez, ha nem a generációs mélt-

¹³ Ezt írtam körül ez évben: Bándi Gyula: A teremtésvédelem egyetemessége. In: Komáromi László – Szabó Péter – Birher Nándor Máté – Cserey György – Puskás Attila (szerk.): *Munis et dilectio: Ünnepi kötet Kuminetz Géza 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 75–83.

¹⁴ Ld. CV.

¹⁵ A Szentatya ezzel a beszéddel kezdte meg Róma püspökeként péteri szolgálatát 2013. március 19-én, Szent József főünnepén. <https://tinyurl.com/yxxtb3y2>

¹⁶ Ferenc pápa: *Laudato si'* kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról. Róma, 2015. jún. 18. [a továbbiakban: LS] <https://katolikus.hu/dokumentumtar/laudato-si>

tányosság?), de mellette az emberi méltóság megváltozott, kiterjesztett tartalma is helyet kap:

„159. A közjó fogalma magában foglalja a jövő nemzedékeit is. [...] Már nem beszélhetünk fenntartható fejlődésről a nemzedékek közötti szolidaritás nélkül. Amikor arra a helyzetre gondolunk, ahogyan a bolygót hátrahagyjuk a jövő nemzedékek számára, egy másik logikába lépünk, az ingyenesség logikájába, az ajándékéba, amelyet kapunk és továbbadunk. Ha a föld adatott nekünk, akkor már nem gondolkodhatunk pusztán az egyéni hasznot szolgáló hatékonyság és termelékenység haszonelvű szempontjai szerint. Nem egy szabadon választható hozzáállásról beszélünk, hanem az igazságosság egyik alapkérdéséről, hiszen a föld, melyet kaptunk, azoké is, akik utánunk jönnek. [...]

160. [...] már nem elég azt mondani, hogy törődnünk kell a jövő nemzedékekkel. Tudatára kell ébrednünk, hogy saját méltóságunk forog kockán.”

Az emberiség képe kétséget kizáróan a nemzedékek beláthatatlan sorát jelenti, tehát a jövő nemzedékekre nem, mint lehetséges jövőbeli emberekre, hanem mint az emberiség egészének szerves részére kell tekintenünk, így mindaz, amit magunk védelmében elvárunk, rájuk is kiterjed. Amint számos alkalommal leírtam magam is, és ami az emberi jogok kapcsán egyre jobban azonos elvárás-ként szereplő kötelezettségek körére is utal, a jelen nemzedékek kötelezettségei, önkorlátozása révén lehet esélye – ha már a jelen nemzedékkel valójában soha nem azonos esélye – a jövő nemzedékeknek.

Holott éppen az ellenkezőjét tesszük, és nemhogy korlátoznánk magunkat, hanem egyre jobban feléljük azt a természeti környezetet, amelynek részei vagyunk. Ez jelent meg a Laudate Deum¹⁷ üzenetében:

„25. Ezzel a technokrata paradigmával ellentétben mi azt mondjuk, hogy a minket körülvevő világ nem a kizsákmányolás, a féktelen használat és a korlátlan ambíció tárgya. [...] Mert »részei vagyunk a természetnek, [...] nem kívülről, hanem belülről nézzük a világot«.

¹⁷ Ferenc pápa apostoli buzdítása, Laudate Deum, 2023. október 4.

28. Újra kell gondolnunk többek között az emberi hatalom kérdését, jelentését és korlátait. Mert hatalmunk néhány évtized alatt ijesztően megnőtt. [...] rendkívül veszélyes lényekké váltunk, akik képesek sok lény életét és saját túlélésünket is veszélyeztetni.”

Lezárva ezt az elméleti, morális elmélkedést, szintén Ferenc pápa bocsánatkérő szavaival kell újra és újra felhívnia figyelmet arra, hogy az ember, az emberiség képe a jövő nemzedékek nélkül nem teljes:

„Minden hívő nevében bocsánatot kérek azoktól, akik ma születnek és akik utánunk fognak megszületni, a jövő nemzedékeitől, akik kölcsönbe adták nekünk ezt a világot, és akiknek joguk van ahhoz, hogy egy nap egyetértésben és békében lakják azt. [...]

Bocsánatot kérek és szégyenkezem amiatt, amit mi, hívők is tettünk, hogy a teremtést kertből sivataggá változtattuk, saját kedvünk szerint manipulálva; és amiatt is, amit nem tettünk meg ennek megakadályozására...”¹⁸

Ezen alapozást követően a jogi szabályozás terére átlépve pillantsunk az Alaptörvényre, amelynek egy elemét már lábjegyzetben említettem és most ide is beemelem, nevezetesen a Nemzeti Hitvallás egy gondolatát, a generációk egymásutániségának hangsúlyozásával: „Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.” Számos helyen írtunk már a P) cikkről, ami a következőkben idézése kerülő alkotmánybíróági határozatok egyik forrása.¹⁹ Mindezek révén mondhatjuk, hogy az Alaptörvény minden előző értékeléshez képest sokkal szélesebbre nyitja az alapjogok kapuját, a jövő nemzedéket is egyenrangúként – sőt még saját helyzetükre való tényleges befolyásuk hiánya okán talán kiemeltebben kezelendőként – kezelve.

Ezen rendelkezések értelmezésére az Alkotmánybíróság hivatott, és ez – a ma már nyugodtan mondhatjuk: kreatív – értelmezési folyamat eleinte lassab-

¹⁸ Bocsáss meg nekünk, Urunk! – A bíborosok a bűnbánati virrasztáson a Szent Péter-bazilikában. Hét bíboros olvasta fél a Szentatya által írt bocsánatkéréseket október 1-jén, kedden este a Szent Péter-bazilikában a Püspöki Szinódus XVI. Rendes Közgyűlésének második ülészakát előkészítő lelkigyakorlatot lezáró szertartáson. 2024. október 1. kedd

¹⁹ „(1) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

ban, majd több határozatban is megindult. Az előzőekben körvonalazott morális alapokkal való kapcsolatot jól jelzi a 28/2017. (X. 25.) AB határozat, ahol az Alkotmánybíróság először utalt érvelésében Ferenc pápa enciklikájára [36] a biológiai sokféleség fontossága kapcsán. Ebben a határozatban az AB szerencsés módon erősíti a jövő nemzedékek védelmének kapcsolatát a környezethez való joggal – a [26] pontban –, majd megerősíti, hogy [27] „az Alaptörvény nem csupán megőrizte az egészséges környezethez való alkotmányos alapjog védettségi szintjét, hanem az Alkotmányhoz képest e tárgykörben lényegesen bővebb rendelkezéseket is tartalmaz.” Ez vonatkozik a környezetvédelmi értékrendre és szemléletre is. A [28] pont pedig egyértelműen átvezeti az egészséges környezethez való jogot a jövő nemzedékek számára való megőrzés területére.

A továbblépés ebben a határozatban immár a jövő nemzedékek érdekei védelmének elvi vázlatába torkollik: „[31] 6. Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséből ugyanakkor önálló, az állami védelemre vonatkozó tartalmi követelmények is levezethetők. A P) cikk (1) bekezdése mintegy hipotetikus örökséggel ruházza fel a jövő nemzedékeket.” Ebből fakad az államnak sajátos védelmi kötelezettsége [32], amelynek keretében tekintettel kell lennie „a jövő nemzedékek örökségének állapotára”. Ez a visszalépés tilalmát is felölelő objektív követelményt jelent.

Etikai alapok mellett elismert jogtudós – Edith Brown Weiss²⁰ – gondolatait is felhasználja álláspontja kialakításában az AB határozat:

„[33] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése alapján a jelen generációt három fő kötelezettség terheli: a választás lehetőségének megőrzése, a minőség megőrzése és a hozzáférés lehetőségének biztosítása. A választás lehetőségének biztosítása azon a megfontoláson alapul, hogy a jövő nemzedékek életfeltételei akkor biztosíthatóak leginkább, ha az átörökített természeti örökség képes a jövő generációk számára megadni a választás szabadságát problémáik megoldásában ahelyett, hogy a jelenkor döntései kényszerpályára állítanák a későbbi generációkat. A minőség megőrzésének követelménye szerint törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogy azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk. A

²⁰ Edith Brown Weiss: In *Fairness To Future Generations and Sustainable Development*. *American University International Law Review*, Vol. 8., No. 1., Article 2. 1992. (A szerző alapműve e tekintetben: Edith Brown Weiss: *In Fairness to Future Generations: International Law, Common Patrimony, and Intergenerational Equity*. New York, Transnational Publishers, Inc., 1989.)

természeti erőforrásokhoz való hozzáférés követelménye szerint pedig a jelen nemzedékei mindaddig szabadon hozzáférhetnek a rendelkezésre álló erőforrásokhoz, amíg tiszteletben tartják a jövő generációk méltányos érdekeit.”

A határozat fontos üzenete emellett a távlatos gondolkodásra ösztönzés:

„[34] Ezen alapelvi szintű elvárásoknak a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon átívelően mérlegel.”

A 13/2018. (IX. 4.) AB határozat minden helyzetre kiterjedően, az általánoság igényével szögezi le:

„[15] [...] A nemzet közös örökségébe tartozó vagyontárgyakkal való felelős gazdálkodás egyik Alaptörvényben nevesített célja, nevezetesen a jövő nemzedékek szükségleteinek meghatározása nem politikai kérdés, azt mindenkor tudományos igénnyel lehet és kell meghatározni, az elővigyázatosság és megelőzés elvének érvényesülésére is figyelemmel.”

Ezek mellett még számos más határozatot említhetünk. Ezek között is kiemelkedő az erdőtörvény módosításához fűződő Ab határozat – 14/2020. (VII.6.) – a jövő nemzedékekkel kapcsolatos, a jelen generációt terhelő számos kötelezettséget foglalt össze:

„[36] Az Alaptörvény P) cikkéből a természeti erőforrások, és ezáltal a környezet állapotára vonatkozó abszolút jellegű, tartalmi zsinórmérték is következik, amely objektív követelményeket támaszt az állam mindenkori tevékenységével szemben {28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [32]}. A P) cikk (1) bekezdéséből, illetőleg a XXI. cikk (1) bekezdéséből fakadó környezetvédelmi tárgyú jogalkotási kötelezettséggel összefüggésben az Alkotmánybíróság korábban már kiemelte, hogy a környezet védelme érdekében elfogadott konkrét jogszabályoknak megismerhetőeknek, egyértelműeknek, jogilag kikényszeríthetőeknek kell lenniük ahhoz, hogy az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített értékek hatékony védelme érvényesüljön [...] Tartalmi értelemben pedig az Alaptörvényből fakadó, a jövő nemzedékekkel szemben,

illetőleg a természeti és kulturális erőforrások védelméért önmagában is fennálló felelősség azt kívánja meg a jogalkotótól, hogy intézkedései várható hatását a tudományos ismeretek alapján, az elővigyázatosság és a megelőzés elvének megfelelően értékelje és mérlegelje [...] A környezetvédelmi tárgyú jogalkotási kötelezettséggel kapcsolatosan az Alkotmánybíróság arra is rámutatott, hogy mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével lát el az állam, ebben az esetben törvényi és szervezeti garanciák biztosításával teljesíti [...], melynek a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon átívelően mérlegel [...]"

Ez a határozat újabb elemmel gazdagította a jövő nemzedékek védelmének kérdése, egy olyan koncepcionális kérdést emelve be a hazai jogba, amely ugyan itthon is ismert bizalmi vagyongazdálkodásnak különösen aktív és kiterjesztett megközelítését:

„[22] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése a *public trust* környezeti és természeti értékekre vonatkozó koncepciójának alkotmányjogi megfogalmazásán alapul, melynek lényege, hogy az állam a jövő nemzedékek mint kedvezményezettek számára egyfajta bizalmi vagyongazdálkodóként kezeli a rá bízott természeti és kulturális kincseket, és a jelen generációk számára csak addig a mértékig teszi lehetővé ezen kincsek használatát és hasznosítását, ameddig az a természeti és kulturális értékeket mint önmagukért is védelemben részesítendő vagyontárgyak hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti.”

Egyre jobban kirajzolódik tehát a kép, miként nézzünk a jövő nemzedékekre, miként gondoljunk rájuk. Jövő nemzedékek szószólójaként jegyeztem tavaly egy figyelemfelhívást,²¹ amiből kiemelnék egy fontos összefoglalást:

„Az etikai és jogi – alaptörvényi – szempontokat összegezve az alábbiak kristályosodnak ki:

- a jelen és jövő nemzedékek elkülönítése nem lehetséges, lévén ugyanazon emberiségről, magyarságról van szó, az emberi faj

²¹ Figyelemfelhívás a veszélyhelyzeti rendeletalkotás és a jövő nemzedékek érdekeinek védelme összehangolhatóságáról – az Alaptörvény és az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. <https://tinyurl.com/7vh37w5t>

teljessége is csak egységében értelmezhető, a generációk folyamataként;

- a jövő nemzedékek védelmét a jelen nemzedékek kötelezettségeiként, önkorlátozásaként foghatjuk fel, aminek minimuma a károkozás tilalma;
- mindez hosszú távú gondolkodást és gondoskodást igényel, a jelenre nézve esetleg kedvező, de a jövőre nézve hátrányos döntések elkerülését;
- a jövő nemzedékek érdekeit mindenkinek védeni kell, tehát a kapcsolódó kötelezettségek mindenkitől - az államot is beleértve - egyaránt áldozatot várnak, legalább azt az áldozatot, hogy belássa, nem tehet meg mindent, amit akar;
- az állam szerepe azonban a kötelezettek sorából kiemelkedő, hiszen a jövő nemzedékek hipotetikus örökségét az állam kezeli, mint felelős őrző, tehát elszámolási kötelezettséggel. Az államtól várjuk el legjobban az önkorlátozást és azt is, hogy a kötelezettségeket másokon is számonkérje.”

A jövő nemzedékek képe ezek szerint nem valami új, ismeretlen kép, hiszen valójában mi magunk vagyunk. Magunk, az emberiség éppen aktuális részei, akik egy adott pillanatban jelen nemzedékeként mutatkozunk, voltunk jövő nemzedék és leszünk a múlt. Ezért nem lehet, nem is szabad – sem jogi, sem morális szempontból – bármiféle ellentétet feltételezni a jelen és jövő között. Ha mégis van érdekkülönbség, az abban mutatkozik meg, hogy a jövő nemzedékek nekünk vannak kiszolgáltatva és a jelen nemzedékek túlzott igényei, pazarlása, a természeti erőforrások felélése folyamatosan veszélyezteti a jövő nemzedékeket, egyre kevesebb esélyt adva arra, hogy – ha csak részben is – megtudják, miként is lehetett, lehetett volna élni.²² Ha nincs önkorlátozás, akkor intézményi korlátozásokra, az állam, a nemzetközi közösség beavatkozására van szükség, amire láthatóan elég csekély esély mutatkozik. A jövő emberképe így nekünk van kiszolgáltatva, nagy részben mi formáljuk, kiváltképpen lehetőségeik körét.

²² Szomorú és őszinte képet fest a helyzetről az IPCC jelentése – AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023 – amelyiknek 1. sz. képe azt vizsgálja – 2020-at tekintve elhatárolási határnak –, hogy milyen esélyei vannak a különböző években születetteknek arra, hogy viszonylag 'normális' klimatikus viszonyok között éljék le életüket. Amíg az 1950-ben születettek 70 éves koruk táján szembesülnek a növekvő hőmérsékleti átlagokkal, míg a 2020-ban születettek már életük kezdetén ennek voltak kitéve, aligha ismerhetik meg, mit jelentettek a langymeleg nyári esték és a havas karácsonyok (már hazánkból szemlélve a kérdést).